

CRNA GORA
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

OPŠTA GIMNAZIJA

Predmetni program

ISTORIJA

I, II, III i IV razred

Podgorica

2020.

SADRŽAJ

A. NAZIV PREDMETA.....	3
ISTORIJA.....	3
B. ODREĐENJE PREDMETA	3
C. CILJEVI PREDMETA.....	4
D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA	4
E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA	5
I razred	5
II razred	10
III razred	13
IV razred.....	16
F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA	20
G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA.....	21
H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA	21
E. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA	23

A. NAZIV PREDMETA

ISTORIJA

B. ODREĐENJE PREDMETA

Istorija je opšteobrazovni predmet u gimnaziji, koji se izučava od I do IV razreda. Osnovna uloga istorije je da pomogne učenicima¹ da razumiju kulturni, društveni i politički kontekst u kome žive, odnosno, da razumiju veze između prošlosti i ličnog i kolektivnog konteksta u kome žive.

Izučavajući istoriju, učenici će razumjeti povezanost i međuzavisnost istorijskih, geografskih, političkih, ekonomskih i društvenih faktora i steći širu sliku svijeta u kome žive, razumjeće događaje, procese, pokrete i tehnologije koje su na odlučujući način oblikovale istoriju.

Izučavanje vlastite kulture i drugih kultura i društava pruža učenicima uvid u procese i kontekste koji su uticali na način života i oblikovanje ličnih i kolektivnih identiteta, i upućuje ih na razumijevanje i poštovanje različitosti, doprinoseći stvaranju samostalne, slobodne i kreativne ličnosti koja se razvija i djeluje u skladu s demokratskim principima savremenih društava.

Kroz izučavanje istorije učenici razvijaju kritičko promišljanje, rješavanje problema i, djelotvornu komunikaciju, imaginaciju.

U I, II, III i IV razredu gimnazije predmet Istorija se izučava sa dva časa sedmično, odnosno, 72 časa godišnje, odnosno, 66 časova za završni IV razred. U svim razredima za otvoreni dio programa predviđeno je oko 20 % ukupnog broja časova.

Razred	Sedmični broj časova	Ukupni broj časova	Obavezni dio (80–85%)	Otvoreni dio (15 do 20%)	Teorijska nastava (TN)	Vježbe i ostali vidovi
I	2	72	57	15	30	34*
II	2	72	57	15	30	34*
III	2	72	57	15	30	34*
IV	2	66	53	13	27	34*

*Broj časova za vježbe i ostale vidove nastave određen je na osnovu ukupnog godišnjeg broj časova.

Časovi opredijeljeni za teorijsku nastavu predviđeni su za realizaciju novih sadržaja. Ostali vidovi nastave odnose se na časove koji su dominantno posvećeni sistematizovanju, ponavljanju i ocjenjivanju.

Otvoreni dio programa odnosi se na časove čije ishode planira škola (stručni aktivni, odnosno, nastavnici²) u saradnji s lokalnom zajednicom.

^{1,2} Svi izrazi koji se u ovom dokumentu koriste u muškom rodu, obuhvataju iste izraze u ženskom rodu.

C. CILJEVI PREDMETA

Nastava predmeta Istorija ima za cilj da učenik:

- usvoji osnovna znanja o istoriji kao nauci i nastavnom predmetu i razvije sposobnost korišćenja istorijske terminologije i literature;
- razumije istorijske koncepte vremena i prostora, uzroka i posljedice, kontinuiteta i promjene, perspektive i interpretacije, izvora i istraživanja;
- upozna ključne karakteristike razdoblja i društava koje proučava;
- razumije povezanost lokalne, regionalne, nacionalne i svjetske istorije;
- razumije šta je baština prošlih društava koja je aktuelna i danas;
- razvije sposobnost kritičkog i istorijskog mišljenja, kao i logičkog zaključivanja;
- razvije sposobnost djelotvorne komunikacije;
- uči otvorenosti ka proučavanju drugih kultura, različitih mišljenja i iznošenju argumenata i da ga motiviše za izučavanje nacionalne istorije;
- usmjeri ka njegovanju demokratskih oblika ponašanja, vjerske i nacionalne tolerancije;
- osposobi za proces permanentnog obrazovanja.

D. POVEZANOST SA DRUGIM PREDMETIMA I MEĐUPREDMETNIM TEMAMA

Za uspješno ostvarivanje ishoda neophodna je povezanost predmeta Istorija s drugim predmetima i međupredmetnim oblastima.

Nastava istorije povezana je sa **matematikom** kada su u pitanju računanje vremena, mjerenja i mjerne jedinice, analize demografskih podataka, te čitanje i pravljenje raznih tabela i dijagrama.

Povezanost sa nastavom **geografije** ostvaruje se kroz prostornu orijentaciju, čitanje i izradu mapa, praćenje migracije stanovništva, razumijevanje načina međusobnog uticaja odlika geografskog prostora i načina života u različitim periodima.

Nastava istorije povezana je sa predmetom **Crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost** i komunikacijom, praćenjem razvoja prvih oblika pismenosti i književnosti, razvijanjem analitičkog i kritičkog čitanja istorijskih izvora, kao i njegovanjem primjerenog i stručnog pisanja i izražavanja.

Kroz izučavanje muzike, slikarstva, vajarstva, arhitekture prošlih epoha nastava istorije je povezana s predmetima Muzička kultura i Likovna kultura. Kroz izučavanje pojma društva/ava, prosvijećenosti ljudske misli nastava istorije povezana je sa predmetima Sociologija i Filozofija.

Izučavanje istorije u savremenom obrazovnom sistemu blisko je povezano sa izučavanjem predmeta **Informatika** u procesu razvoja digitalne pismenosti. Korišćenje digitalnih nastavnih sadržaja i aplikacija od strane nastavnika podrazumijeva stručan, kritičan i odgovoran pristup.

Ostvarivanje ishoda iz predmeta Istorija upotpunjuju programi izbornih predmeta **Građansko obrazovanje, Turistička geografija Crne Gore, Pojedinač u grupi, Evropske integracije, Zdravi stilovi života, Istorija religije** kroz sadržaje koji se odnose na vjerovanja ljudi u različitim epohama, položaj porodice, muškarca, žene i djece u različitim istorijskim periodima, razvoj i funkcionisanje raznih društvenih grupa i klasa te oblast ljudskih prava i demokratskih vrijednosti.

E. OBRAZOVNO-VASPITNI ISHODI PREDMETA

I razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni predmet proučavanja i cij nastavu istorije.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni pojam istorije;
- identifikuje predmet proučavanja;
- navede osnivača istorije i ciljeve istorije kao nauke;
- objasni razvoj istorije;
- navede argumente u prilog značaju istorije kao nauke;
- nabroji istorijske izvore;
- objasni značaj istorijskih izvora;
- upoređuje i vrednuje istorijske izvore;
- određuje trajanje istorijskih razdoblja;
- objasni značaj pomoćnih istorijskih nauka;
- navede razloge reforme kalendara.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Istorija, prije nove ere, nova era, Herodot, Tukidid, Tit Livije, historiografija, istorijski izvori (materijalni, pisani, usmeni izvori tradicija), praistorija, istorija, starije, srednje i mlađe kameno doba, metalno doba (bakarno, bronzano, gvozdeno), stari vijek, srednji vijek, novi vijek, savremeno doba, pomoćne istorijske nauke, era, razdoblje, civilizacija, kultura, decenija, vijek, milenijum, kalendar, Gaj Julije Cezar, papa Gregorije XIII.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- čitaju izvorni tekst;
- izdvoje osnivače istorije kao nauke;
- klasifikuju istorijske izvore;
- navode i povezuju istorijska razdoblja;
- kreiraju slikovne i brojčane lente-trake vremena i kalendare;
- smještaju godine u decenije, vjekove i milenijume;
- smještaju, uz pomoć lente-traka vremena i kalendara, godine u određena razdoblja;
- analiziraju reformu julijanskog kalendara;
- debatuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 4 časa.

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da identifikuje i opiše istorijska razdoblja u praistoriji.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- nabroji istorijska razdoblja praistorije i određuje njihovo trajanje;
- opiše podjelu praistorije na osnovu načina života;
- upoređuje način života u različitim periodima praistorije;
- navede argumente zbog čega je došlo do raspadanja rodovske zajednice;
- ocjenjuje značaj tehnoloških izuma u kamenom dobu za razvoj ljudskih zajednica;

- opiše i nabroji periode metalnog doba;
- opiše kako usavršavanje alata za rad utiče na promjene u privređivanju;
- objasni i uporedi razlike između matrijarhata i patrijarhata;
- ocijeni najznačajnija praistorijska nalazišta u Crnoj Gori.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Praistorija, paleolit, mezolit, neolit, pećina, vatra, lovci, sakupljači plodova, pećinsko slikarstvo, matrijarhat, grubo klesani kamen, luk i strijela, zemunice, sojenice, horda, rod, bratstvo, pleme, fino klesani kamen, patrijarhat, Jerihon, Crvena stijena, Zoganj, Berankrš, Čemenac, Spilja, Trijebač, Lipci, totemizam, animizam, magija, politeizam, monoteizam, ornament.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- navode istorijska razdoblja praistorije i njihovo trajanje;
- analiziraju slikovni materijal o različitim razdobljima praistorije;
- opisuju način života ljudi u praistoriji;
- određuju trajanje starijeg, srednjeg i mlađeg kamenog doba;
- određuju razlike između kamenog i metalnog doba;
- opisuju značaj matrijarhata i patrijarhata;
- izrađuju vremensku traku-lentu sa naznačenim razdobljima praistorije;
- pokazuju na karti najznačajnija nalazišta u Crnoj Gori;
- debatuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 4 časa.

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prve civilizacije.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- prepozna na karti teritorije prvih civilizacija;
- navede veze između razvoja poljoprivrede i nastanka prvih država;
- navede i objasni stvaranje klasa u društvu;
- opisuje početak života u Mesopotamiji;
- ocijeni zašto je Egipat "dar Nila";
- navede pisma naroda Starog istoka;
- opiše građevinarstvo, vajarstvo i slikarstvo naroda Starog istoka;
- uporedi tehnološko-naučni razvoj u odnosu na razdoblje praistorije;
- vrjednuje kulture naroda Starog istoka;
- upoređuje kulturnu baštinu drevnog Istoka sa prvim civilizacijama na tlu Amerike.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Stari Istok, Mesopotamija, Egipat, Persija, Anatolija, Levant, Indija, Kina, Fenikija, Palestina, Jevreji, Maje, Inke, Asteci, irigacioni sistem, klase, car, faraon, robovi, hijeroglifi, piramide, sfinga, balsamovanje, dužničko ropstvo, poljoprivreda Zigurat, Ep o Gilgamešu, klinasto pismo, Hamurabi, Dravidi, Arijevci, radža, Buda, Kineski zid, Konfučije, dinastija, svilena buba, fonetsko pismo, kedar, fenehu, Kartagina, pilištim, filestejci, Mojsije, David, Solomon, Kanaan, kalendar, kukuruz, konkvistadori, grad, selo.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- lociraju na karti teritorije država Starog istoka;
- lociraju na karti područja na kojima su živjeli Maje, Inke i Asteci;
- analiziraju uslovljenost načina života prvih civilizacija prirodnim okruženjem;
- komentarišu život različitih društvenih klasa-kasta;
- uočavaju razliku u načinu života naroda Starog istoka;
- diskutuju o razvoju kulture i nauke drevnih civilizacija;
- analiziraju sličnosti i razlike u kulturnom životu naroda Starog istoka i drevnih naroda na tlu Amerike;
- kreiraju slikovni materijal o različitim kulturama prvih drevnih civilizacija;
- debatuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 14 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni Antičku Grčku.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- pokaže na karti teritorije na kojima su nastali Krit i Mikena;
- nabroji karakteristike kritske i mikenske kulture;
- pokaže na karti grčke polise;
- objasni način života u Sparti i Atini;
- navodi uzroke, povod i posljedice grčko-persijskih ratova;
- izdvoji najznačajnije bitke;
- objasni pojam demokratija;
- opiše uzroke, povod i tok Peloponeskog rata;
- objasni posljedice rata po grčki svijet;
- vrjednuje značaj demokratskog uređenja;
- pokaže na karti Makedoniju;
- opiše osvajanje Makedonije u doba Filipa II;
- opiše dolazak na vlast Aleksandra Velikog;
- identifikuje baštinu helenizma koja je značajna za sadašnjost;
- izdvoji najvažnije tekovine grčke kulture;
- opiše značaj Aleksandrije za širenje helenizma;
- vrednuje značaj grčke i helenističke kulture za savremeno doba.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Krit, Ahajci, Mikena, Dorani, Jonjani, Eolci, Troja, Artur Evans, Homer, Ilijada, Odiseja, Šliman, Peloponez, lavlja vrata, lavirint, Atika, polisi, aristokratija, demos, demokratija, Atina, ostrakizam, aklamacija, Areopag, Sparta, geruzija, fila, fratrija, Akropolj, Partenon, Efori spartijati, perijeci, heloti, Likurg, eupatridi, grčka kolonizacija, spartansko vaspitanje, tiranija, Persija, Maraton, Termopilski klanac, Salamina, Delfski savez, Leonida, Darije, Kserks, Atinski pomorski savez, Perikle, Solon, Kliten, Pizistrat, narodna skupština, tiranija, atinski građanin, lira, Makedonija, varvari, falanga, stajaća vojska, Tesalija, Filip II, Aleksandar Veliki, Heroneja, Demosten, Isa, Aleksandrija, Vavilon, helenizam, helenističko doba, Aristotel, mitologija, grčki bogovi, Olimp, Delfi, Olimpijske igre, računanje vremena, lovorov vijenac, filozofija, nauka, istorija, književnost, pozorište, drama, komedija, tragedija, dorski, jonski i korintski stil, hramovi, kipovi, slikarstvo, vajarstvo, sedam svjetskih čuda antike, geometrija, fizika, geografija, astronomija, Euklid, Arhimed, Eratosten, Sokrat, Platon, Fidija, Miron.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- određuju geografski položaj antičke Grčke;
- na osnovu izvora prave izvještaj o Trojanskom ratu;
- diskutuju o grčkim polisima;
- analiziraju sličnosti i razlike između Sparte i Atine;
- komentarišu uzroke, povod i posljedice grčko-persijskih ratova;
- izrađuju vremensku lentu-traku grčko-persijskih ratova;
- razgovaraju o značenju pojma demokratija;
- određuju uzroke, povod i posljedice Peloponeskog rata;
- analiziraju istorijske izvore o Filipu i Aleksandru Makedonskom;
- određuju hronološki i geografski okvir osvajanja Makedonaca;
- analiziraju osvajanja Aleksandra Makedonskog;
- analiziraju razlike između mitološkog i istorijskog;
- upoređuju antičke i savremene Olimpijske igre;
- čitaju odlomke iz Ilijade i Odiseje;
- debatuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 21 čas.**Obrazovno-vaspitni ishod 5*****Na kraju učenja učenik će moći da objasni nastanak i razvoj antičkog Rima.*****Ishodi učenja***Tokom učenja učenik će moći da:*

- pronađe na karti mjesta na Apeninskom poluostrvu na kojima su živjeli različiti narodi;
- objasni legendu o nastanku Rima;
- objasni stvaranje rimskih provincija i proces romanizacije;
- navede i odredi vrijeme trajanja različitih oblika državnog uređenja u Rimu;
- navede i objasni podjelu društva na klase;
- objasni karakteristike državnog uređenja u doba kraljeva, republike i carstva;
- objasni uzroke, krize i podjelu na Istočno i Zapadno rimsko carstvo;
- ocijeni pojavu robno-novčane privrede;
- uporedi grčke i rimske bogove;
- objasni pojam hrišćanstvo;
- navede najznačajnije nauke i umjetnosti koje karakterišu rimsku kulturu;
- navede ilirske naseobine u Crnoj Gori;
- navede uzroke i povod sukoba Rimljana sa Ilirima;
- navede kulturno istorijske lokalitete u Crnoj Gori u doba Rimljana.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a) Sadržaji/pojmovi:**

Apeninsko poluostrvo, Romul, Rem, Roma, Etrurci, Liguri, Umbri, Sabini, Latini, Samniti, Japigi, Iliri, Gali, Kartagina, Puni, legije, provincije, romanizacija, kraljevina, republika, Senat, konzuli, patriciji, plebejci, robovi, zakon dvanaest tablica, rimsko pravo, robovlasništvo, Spartak, gladijatori, carstvo, diktator, trijumvirat, princeps, principat, dominat, car, Gaj Julije Cezar, Oktavijan August, Dioklecijan, kolon, varvari, Huni, Germani, rimski novac, robno-novčana privreda, latifundije, koloni, insule, amfiteatar, retorika, filozofija, terme, matrone, Jupiter, Junona, Neptun, Mars, Venera, Minerva, Amor, mnogoboštvo, Isus Hrist, hrišćanstvo, monoteizam, krst, Božić, Vaskrs – Uskrs, katakombe, Biblija, Stari zavjet, Novi zavjet, car Konstantin, Milanski edikt, car Teodosije, Jevreji, rimska kultura, Vergilije, Eneida, Ovidije, Horacije, Ciceron, Tit Livije, Kornelije Tacit, forum, amfiteatar, akvadukt, Trajanov stub, Panteon, Pompeja, freska, škola, kalendar, grčke kolonije, Iliri, Ardijeji,

Enhelejci, Autarijati Labeati, Dokleati, Pirusti, Rimljani, romanizacija, municipijum, provincija Ilirik, Risinijum, Butua, Akrivijum, Doklea, Olcinijum, Komini, Municipijum S, Meteon, Alata, Birziminijum, Teuta.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- lociraju prostor na kome je nastala rimska država;
- istražuju geografski položaj i prirodna obilježja Rima;
- utvrđuju osnovni hronološki okvir rimske istorije;
- utvrđuju uzroke, tok i posljedice punskih ratova;
- interpretiraju promjene vlasti u razdobljima kraljevstva, republike i carstva;
- tumače uzroke i posljedice političke borbe rimskih klasa;
- analiziraju ustrojstvo rimske vojske, način ratovanja i njen značaj u širenju države;
- određuju razlike u periodu principata i dominata;
- istražuju i interpretiraju svakodnevni život Rimljana;
- istražuju uslove koji su doveli do krize i propasti Carstva;
- analiziraju značaj pojave latifundija i robno-novčane privrede;
- pronalaze sličnosti i razlike između grčkih i rimskih bogova;
- diskutuju o razvoju hrišćanstva;
- utvrđuju uticaj hrišćanstva na moderni svijet;
- analiziraju uticaj rimske kulture na savremeni svijet;
- lociraju rimske naseobine na tlu Crne Gore;
- diskutuju o uzrocima i posljedicama sukoba Rimljana i Ilira;
- pišu esej o najznačajnijim spomenicima kulture iz rimskog perioda u Crnoj Gori;
- pronalaze sličnosti i razlike između grčke i rimske kolonizacije na tlu Crne Gore;
- debatuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno): 29 časova.

II razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni karakteristike ranog i razvijenog srednjeg vijeka u Evropi.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede periodizaciju srednjeg vijeka (rani, razvijeni srednji i pozni srednji vijek);
- objasni nastanak i razvoj feudalizma u Evropi;
- opiše veliku seobu naroda;
- objasni karakteristike Vizantije i Franačke države;
- opiše razvoj hrišćanske crkve u srednjem vijeku;
- opiše razvoj i širenje islama i arabljanske države;
- vrednuje umjetnička dostignuća srednjeg vijeka.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Feudalno društvo, velika seoba naroda, Vizantija, Franačka država, hrišćanska crkva, katoličanstvo, pravoslavlje, islam, Arabljani.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na karti pokazuju pravce kretanja u velikoj seobi naroda;
- analiziraju feudalnu strukturu i društvene odnose u Vizantiji i Franačkoj;
- objašnjavanju uticaj crkve na feudalne odnose;
- čitaju i upoređuju tekstove iz Biblije i Kurana;
- navode i analiziraju kontekst nastajanja najznačajnijih umjetničkih dostignuća;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- rade manji istraživački projekat.

c) Broj časova realizacije (okvirno): 16 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da objasni dolazak predaka Crnogoraca i Južnih Slovena na Balkan.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše doseljavanje predaka Crnogoraca iz Polablja na Balkan početkom VII vijeka;
- navede doseljavanja drugih slovenskih plemena na Balkan;
- objasni slovenizaciju Prevalisa i promjenu imena u Duklju;
- navede osnovne karakteristike Sklavinije Duklje, ulogu arhonta Petra i Svetoga Vladimira u procesu nastanka Dukljanskog kraljevstva;
- objasni nastanak Dukljanskog kraljevstva pod dinastijom Vojislavljevića;
- ocijeni značaj bitke kod Bara (Tuđemil);
- analizira značaj nastanka Dukljansko-barske nadbiskupije;
- objasni preimenovanje Duklje u Zetu;
- opiše osvajanje Zete od strane Nemanjića;
- analizira osnivanje pravoslavne episkopije;
- ocijeni značaj primorskih gradova za dukljansku državu.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Južni Sloveni, Duklja, arhont Petar, Sv. Vladimir, Vojislav, Mihailo, Bodin, Zeta, Rašani, Hrvati, Karantanci, makedonski Sloveni, Bugari, Nemanjići, nadbiskupija, episkopija.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na istorijskoj karti pokazuju prostore naseljene precima Crnogoraca i drugih Južnih Slovena;
- prave tabelu dukljansko-zetskih vladara sa značajnim datumima;
- upoređuju društvenu strukturu dukljanske države sa strukturama Vizantije i Franačke;
- navode bitne činjenice o Barskoj nadbiskupiji;
- poredе Duklju/Zetu sa susjednim državama;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu,
- rade istraživački projekat na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno): 19 časova.**Obrazovno-vaspitni ishod 3*****Na kraju učenja učenik će moći da objasni karakteristike Evrope u poznom srednjem vijeku (XII-XV vijek).*****Ishodi učenja***Tokom učenja učenik će moći da:*

- opiše promjene u feudalnom društvu zapadne Evrope od XII vijeka;
- objasni početke razvoja gradova na primjerima Venecije i Firence;
- analizira značaj nastanka država (Francuska, Engleska, Španija, Portugalija);
- ocijeni posljedice pada Vizantije pod osmansku vlast;
- opiše razvoj kulture i umjetnosti;
- analizira ulogu crkve;
- ocijeni značaj osnivanja univerziteta;
- navede glavne karakteristike gotske umjetnosti;
- navede velika geografska otkrića;
- opiše način života u doba humanizma i renesanse.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a) Sadržaji/pojmovi:**

Feudalizam, gradovi, staleško društvo, monarhija, krstaški ratovi, manufaktura, Vizantija, mitropolit, papa, aristokratija, univerzitet, gotika, rana renesansa, geografska otkrića.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- poredе strukturu staleških monarhija i ostalih država;
- poredе srednjevjekovne i savremene gradove;
- iznose i argumentuju zapažanja o privrednim tokovima u poznom srednjem vijeku;
- navode i analiziraju institucije kulture;
- poredе način života u doba humanizma i renesanse sa onim iz prethodnog perioda;
- poredе glavne ideje iz srednjeg vijeka i humanizma i renesanse;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- rade istraživački projekat na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije (okvirno): 17 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni razvoj Zete/Crne Gore od sredine XIV do kraja XVII vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- vrednuje značaj obnove zetske države i objasni vladavinu dinastije Balšić;
- objasni potiskivanje imena Zeta i nastanak/preovladavanje imena Crna Gora;
- opiše karakteristike perioda vladavine Crnojevića;
- vrednuje značaj nastanka Cetinja kao novog državnog središta;
- objasni značaj izgradnje Cetinjskog manastira kao središta Zetske, odnosno, Cetinjske mitropolije;
- ocijeni značaj štamparije Đurđa Crnojevića;
- opiše uticaj renesanse na prostoru Crne Gore;
- opiše prilike u Crnoj Gori od uspostavljanja osmanske vlasti do 1697;
- opiše prilike na prostorima naseljenim Južnim Slovenima (Bosna, Srbija, Hrvatska, Makedonija);
- opiše dešavanja na prostoru naseljenom Albancima u srednjem vijeku.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda**a) Sadržaji/pojmovi:**

Balša I, Balšići, Crnojevići, Ivan Crnojević, Cetinje, Cetinjski manastir, Đurađ Crnojević, obodska štamparija, štampar Makarije, Oktoih, renesansa, nahije, Dubrovačka republika, Srbija, Bosna, Albanci.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- prave tabelu zetskih vladara iz dinastije Balšića i Crnojevića sa značajnim datumima;
- sakupljaju i prezentuju podatke o nastanku Cetinja i izgradnji Cetinjskog manastira;
- porede stanje među državama i narodima na Balkanu;
- porede upravnu i društvenu strukturu Crne Gore u doba Crnojevića i osmansko doba;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- rade istraživanje na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 20 časova.

III razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni novi vijek.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede velika geografska otkrića od XV do XVII vijeka;
- objasni glavne ideje reformacije;
- opiše prilike na Balkanu u XVI i XVII vijeku i uticaj Osmanskog Carstva i Habzburške monarhije;
- analizira proces propadanja feudalnih struktura i nastanak građanske epohe u Evropi;
- razumije značaj holandske i engleske građanske revolucije;
- opiše razvoj kulture, filozofije, nauke i umjetnosti u Evropi;
- ocijeni značaj prosvjetiteljskog pokreta i ulogu enciklopedista u Francuskoj.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Geografska otkrića, protestantizam, reformacija, Balkan, Osmansko carstvo, Habzburška monarhija, apsolutizam, holandska revolucija, engleska revolucija, nauka, tehnika, prosvjetiteljstvo, enciklopedisti

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na karti lociraju puteve evropskih moreplovaca istraživača;
- na istorijskoj mapi lociraju narode i zajednice koje su bile pod osmanskom i habzburškom vlašću;
- navode sličnosti i razlike između katoličkih i protestantskih uvjerenja i ustrojstva crkve;
- porede osmansku i habzburšku upravnu i društvenu strukturu;
- porede ključne ideje građanskih revolucija u Holandiji i Engleskoj;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 9 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da objasni razvoj Crne Gore od 1698.godine do 1851. godine.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše ulogu Opštecnogorskog zbora u izboru vladike Danila;
- nabroji vladike iz dinastije Petrović-Njegoš;
- ocijeni ulogu Šćepana Malog i obilježja njegove vladavine;
- objasni rad Petra I i Petra II Petrovića Njegoša i institucija formiranih tokom njihove vladavine;
- ocijeni značaj Stege i Zakonika opšteg crnogorskog i brdskog;
- objasni privremeno ujedinjenje Crne Gore i Boke Kotorske;
- istakne značaj ujedinjenje Crne Gore i Brda;
- ocijeni odnos Crne Gore sa Osmanskim carstvom i Habzburškom monarhijom;
- opiše proces islamizacije u Crnoj Gori;
- analizira kulturni i vjerski život u Crnoj Gori u ovom periodu;
- analizira ulogu dinastije Petrović-Njegoš u državnom preobražaju Crne Gore do sredine XIX vijeka.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Mitropolit, hirotonisanje, guvernadurstvo, vladika Danilo, vladika Sava, vladika Vasilije, „Istorija Crne Gore“, Rusija, Šćepan Mali, krvna osveta, vladika Petar I, Skupština narodnih glavara, Praviteljstvo suda crnogorskog i brdskog, Martinići, Krusi, stega, kuluk, Dobrota, Bušatlije, poslanice, vladika Petar II, Senat, Gvardija, perjanici, kapetani, porez, osnovna škola, razgraničenje Crne Gore i Habzburške monarhije, Gorski vijenac, Luča mikrokozma, islamizacija.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- kreiraju vremenske trake za lociranje vladika iz dinastije Petrović-Njegoš u ovom periodu;
- pronalaze veze između Zakonika opšči crnogorski i brdski sa savremenim zakonima;
- kreiraju mapu ujedinjenja Crne Gore i Boke Kotorske;
- izdvajaju veze ujedinjenja Crne Gore i Boke Kotorske i Crne Gore i Brda;
- određuju sličnosti i razlike u odnosima između Crne Gore i Osmanskog carstva i Crne Gore i Habzburške monarhije;
- analiziraju proces islamizacije u Crnoj Gori u to doba;
- debatuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 17 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni prilike u svijetu od kraja XVIII do početka XX vijeka.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše karakteristike modernog građanskog svijeta, moderne politike i ekonomije;
- ocijeni značaj Američkog rata za nezavisnost i značaj Francuske revolucije;
- opiše Napoleonove ratove;
- opiše revolucije 1848;
- ocijeni ideju stvaranja nacionalnih država;
- ocijeni značaj tehnoloških pronalazaka za razvoj modernih društava;
- analizira uticaj Prve i Druge industrijske revolucije;
- analizira razvoj kapitalizma u Evropi i nastanak kolonijalizma i imperijalizma;
- opiše prilike na Balkanu pod habzburškom i osmanskom upravom;
- ocijeni značaj Berlinskog kongresa;
- opiše stvaranje albanske države.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Ratovi i revolucije 1775-1815, revolucije 1848, kapitalizam, kolonijalizam, imperijalizam, ropstvo, obrazovanje, tehnologija, Srbija, Hrvatska, Bosna, Ilirski pokret, Berlinski kongres, Albanija.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- na istorijskoj mapi lociraju promjene u Evropi nakon Napoleonovih ratova;
- navode sličnosti i razlike između Američkog rata za nezavisnost i Francuske revolucije;
- na istorijskoj mapi lociraju promjene u Evropi nakon Berlinskog kongresa;
- porede život u gradu prije i poslije industrijske revolucije;

- raspravljaju i zaključuju o položaju radnika;
- na osnovu izvornog materijala opisuju život robova;
- čitaju i analiziraju izvorni tekst;
- diskutuju/debatuju na zadatu temu;
- istražuju na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 21 čas.

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni političke i društveno-ekonomske prilike u Crnoj Gori od 1852. do 1914.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- opiše proces razdvajanja duhovne od svjetovne vlasti u Crnoj Gori;
- objasni značaj Danilovog zakonika za uređenje unutrašnjih društveno-političkih prilika u Crnoj Gori;
- ocijeni značaj bitke na Grahovcu po međunarodni položaj Crne Gore;
- objasni značaj Velike istočne krize za Crnu Goru;
- vrednuje pobjede crnogorske vojske u Veljem ratu 1876-1878;
- objasni i ocijeni značaj odluka mirovnog ugovora u San Stefanu i Berlinskog kongresa za Crnu Goru;
- opiše društveno-ekonomske i kulturne prilike u Crnoj Gori za vrijeme vladavine knjaza/kralja Nikole;
- objasni značaj Opšteg imovinskog zakonika i Ustava za društveno-politički razvoj Crne Gore;
- objasni uzroke koji su determinisali spoljnu politiku Crne Gore od Berlinskog kongresa do Prvog svjetskog rata;
- istakne uzroke i posljedice učešća Crne Gore u balkanskim ratovima.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Knjaz Danilo, knjaz/kralj Nikola, Prvi i drugi Omerpašin pohod, Grahovac, Velika istočna kriza, crnogorsko-turski rat, Velji rat, Vučji Do, Fundina, Nikšić, Podgorica, Bar, Ulcinj, mir u San Stefanu, Berlinski kongres, Aneksiona kriza, Prvi i drugi balkanski rat, Rusija, Turska, Austrougarska, zakonik, Ustav, klubaši, pravaši, kolašinski proces, bombaška afera, privreda, kultura, školstvo.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju tekst iz udžbenika;
- prave hronološku tablicu najvažnijih događaja u periodu 1852-1914;
- upoređuju i analiziraju mirovne odluke u vezi sa Crnom Gorom donijete u San Stefanu i na Berlinskom kongresu;
- na karti pokazuju glavne pravce ratnih operacija crnogorske vojske u Veljem ratu i balkanskim ratovima;
- diskutuju o značaju donošenja Ustava iz 1905. za crnogorsko društvo;
- diskutuju o značaju proglašenja Crne Gore za kraljevinu po unutrašnje odnose.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 25 časova.

IV razred

Obrazovno-vaspitni ishod 1

Na kraju učenja učenik će moći da objasni političke i društveno-ekonomske prilike u Evropi i svijetu od početka XX vijeka do početka Drugog svjetskog rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- navede razloge koji su izazivali sukobe i međunarodne krize u odnosu između velikih sila od početka XX v. do 1914;
- ocijeni značaj razvoja i širenja obrazovnih i kulturnih prilika na društveni položaj različitih grupa stanovništva;
- objasni glavne uzroke za početak Prvog svjetskog rata;
- navede glavne frontove u Evropi i svijetu;
- opiše ulogu Srbije u vojnim operacijama na balkanskom frontu;
- tumači doprinos značaja stepena razvoja ekonomije i pristupa prirodnim resursima od strane zaraćenih država na konačan ishod rata;
- opiše značaj, ulogu i posljedice Oktobarske revolucije po Rusiju i njen međunarodni položaj tokom Prvog svjetskog rata;
- ocijeni značaj Versajske konferencije u međunarodnim odnosima;
- navede okolnosti koje su dovele do pojave fašizma i nacizma u Evropi;
- razlikuje koncept društvenog ustrojstva država građanske demokratije i država totalitarnih sistema;
- ocijeni značaj ekonomskih kriza u svijetu po međunarodne odnose;
- navede značaj nove kolonijalne podjele svijeta između dva svjetska rata i opiše politiku velikih sila u Aziji i Africi.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Međunarodni odnosi, velike sile, kolonije, Antanta, Centralne sile, Velika Britanija, Francuska, Rusija, SAD, Italija, Oktobarska revolucija, Lenjin, dinastija Romanov, Vilson, Prvi svjetski rat, Zapadni front, Istočni front, Balkanski front, Versajski poredak, države građanske demokratije, totalitarne ideologije, ekonomske krize, planiranje u privredi, socijalizam, kapitalizam, fašizam, nacizam, Staljin, Musolini, Hitler, Ruzvelt, Franko, građanski rat, militarizam, kolonijalizam, imperijalizam, Kina, Indija, Japan, društveno-ekonomski razvoj, kulturni razvoj.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju tekst iz udžbenika;
- upoređuju i analiziraju različite istorijske izvore na određene teme;
- pokazuju na karti glavne frontove Prvog svjetskog rata;
- kroz grupni rad održavaju diskusije i debate na zadate teme;
- pišu seminarski rad na zadatu temu koristeći osnovnu i dodatnu literaturu;
- gledaju i komentarišu audio-vizuelni dokumentarni materijal o bitnim istorijskim događajima.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 14 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 2

Na kraju učenja učenik će moći da objasni položaj i ulogu Crne Gore i jugoslovenskih zemalja od početka Prvog svjetskog rata do početka Drugog svjetskog rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni razloge zbog kojih je Crna Gora ušla u Prvi svjetski rat;

- ocijeni značaj učešća crnogorske vojske u ratu;
- analizira specifičnosti ratnih operacija crnogorske vojske;
- objasni posljedice austrougarske okupacije Crne Gore na sveukupni život;
- objasni razvoj jugoslovenske ideje u ratu;
- navede društveno-ekonomske i političke prilike u jugoslovenskim zemljama uoči stvaranja Kraljevine SHS;
- analizira stepen ostvarenog ekonomskog i kulturnog razvoja Crne Gore u Kraljevini SHS/Jugoslaviji;
- objasni parlamentarni život i rad političkih stranaka u Crnoj Gori i Kraljevini SHS/Jugoslaviji;
- ocijeni značaj stvaranja banovina u jugoslovenskoj državi;
- analizira položaj Zetske banovine u Kraljevini Jugoslaviji.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Crna Gora, crnogorska vojska, ratne operacije, Mojkovac, Skadar, Lovćen, okupacija, komitski pokret, ideja jugoslovenstva, Podgorička skupština, Nikola I Petrović, "bjelaši" i "zelenaši", Božićni ustanak, političke partije, Kraljevina SHS/Jugoslavija, parlamentarizam, šestojanuarska diktatura, Aleksandar Karađorđević, Pašić, Zetska banovina, oktroisani ustav, privreda, kultura.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju tekst iz udžbenika;
- upoređuju i vrednuju značaj političkih i vojnih odluka zaraćenih strana na osnovu analize dodatnih istorijskih izvora;
- na kartama lociraju važnije pravce kretanja vojski i mjesta gdje su vođene važne bitke;
- na osnovu statističkih podataka daju ocjenu ekonomskog i kulturnog razvoja Crne Gore u Kraljevini SHS/Jugoslaviji.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 17 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 3

Na kraju učenja učenik će moći da objasni značaj Drugog svjetskog rata i međunarodne prilike u svijetu nakon rata.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- da objasni političke i društveno-ekonomske prilike u Evropi i svijetu uoči početka rata;
- objasni značaj napada Njemačke (Trećeg rajha) na Poljsku;
- navede države Saveznice i države Osovine i analizira njihovu vojnu moć;
- navede glavne razloge za izbijanje sovjetsko-finskog rata;
- navede glavne frontove u Evropi i u svijetu i izdvoji najveće vojne operacije i bitke;
- objasni uzroke brzog sloma Saveznika na Zapadnom frontu 1940;
- analizira značaj ulaska u rat SSSR-a i SAD;
- opiše život civilnog stanovništva na okupiranim i neokupiranim teritorijama;
- ocijeni značaj savezničkih konferencija tokom rata i odluka usvojenih na njima;
- ocijeni značaj stepena razvoja privreda zaraćenih država na konačan ishod rata;
- navede značaj upotrebe novih oružja koja su razvijana, usavršavana i korišćena tokom rata;
- objasni ulogu koncentracionih logora u ratu;
- vrednuje ulogu pokreta otpora na okupiranim teritorijama;
- ocijeni i uporedi stepen razaranja i žrtava zaraćenih država;

- analizira političke i društveno-ekonomske prilike u Evropi i svijetu koje su dovele do “hladnog rata”;
- opiše ulogu širenja i pada socijalizma u Evropi i svijetu;
- ocijeni značaj dekolonijalizma u svijetu;
- objasni blokovsku podjelu svijeta i istakne ulogu velikih sila u međunarodnim krizama;
- ocijeni značaj trke u naoružanju između velikih sila sa vojnog i tehnološko-naučnog aspekta;
- vrednuje značaj tehnološko-naučnih otkrića druge polovine XX vijeka na ostvareni ekonomski i kulturni napredak;
- navede geopolitičke promjene koje su uslijedile padom Berlinskog zida;
- objasni glavne karakteristike procesa globalizacije.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Međunarodne krize, Drugi svjetski rat, blitzkrieg-munjeviti rat, SSSR, SAD, Velika Britanija, Treći rajh, Italija, Japan, Kina, Staljin, Ruzvelt, Čerčil, Musolini, Hitler, Zapadni front, Istočni front, Sjeverno-afričko ratište, opsada Lenjingrada, bitka za Moskvu, bitka za Staljingrad, bitka kod Kurska, kapitulacija Italije, operacija Bagration, iskrcavanje u Normandiji, bitka za Berlin, rat na Pacifiku i u Aziji, slom sila Osovine, konferencije “velike trojice”, koncentracioni logori, holokaust, ratni zločini, pokreti otpora, raketno oružje, atomska bomba, Hirošima, Nagasaki, “hladni rat”, blokovska podjela svijeta, Atlantska povelja, OUN, SEV, NATO pakt, Varšavski pakt, EEZ, EU, pokret Nesvrstanih, trka u naoružanju, Berlinske krize, kubanska raketna kriza, rat u Koreji, rat u Vijetnamu, politika detanta, dekolonijalizacija, socijalizam, kapitalizam, globalizacija, osvajanje svemira.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju tekst iz udžbenika i dodatne literature;
- prave hronološku tablicu glavnih događaja iz Drugog svjetskog rata;
- pokazuju na karti važne regije i mjesta gdje su se odigrali bitni događaji iz Drugog svjetskog rata;
- objašnjavaju bitne pojmove iz perioda hladnog rata;
- debatuju i diskutuju na zadate teme;
- istražuju kroz dodatnu literaturu i pišu tekst na zadatu temu.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 18 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 4

Na kraju učenja učenik će moći da objasni ulogu Crne Gore i Kraljevine Jugoslavije u Drugom svjetskom ratu.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni glavne razloge pristupanja Kraljevine Jugoslavije Trojnom paktu i razloge za istupanje;
- opiše glavne pravce napada sila Osovine na Kraljevinu Jugoslaviju i Crnu Goru u aprilskom ratu;
- objasni način okupacione podjele teritorije Kraljevine Jugoslavije i Crne Gore;
- izdvoji glavne uzroke koji su doveli do otpora i ustanka protiv okupatora u Jugoslaviji;
- ocjeni značaj ustanka 13. jula u Crnoj Gori;
- uporedi intenzitet i karakter NOB-a u različitim djelovima okupirane države;
- uporedi kolaboracionističke i kvislinške formacije na tlu Jugoslavije i Crne Gore;
- opiše i ocijeni vojno-politički značaj velikih bitaka i operacija na tlu Jugoslavije i Crne Gore;
- objasni razloge koji su doveli do genocida i stvaranja koncentracionih logora u Jugoslaviji;

- ocijeni ulogu i razvoj partizanskog pokreta u Jugoslaviji i u Crnoj Gori;
- objasni doprinos Jugoslavije pobjedi antifašizma tokom Drugog svjetskog rata;
- izdvoji bitne statističke podatke o ljudskim i materijalnim žrtvama u Jugoslaviji;
- navede značaj i posljedice revolucionarne smjene vlasti u Jugoslaviji.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

Jugoslavija, Trojni pakt, aprilski rat, kapitulacija, pokret otpora, Trinaestojulski ustanak, kolaboracija, kvislinške formacije, NDH, ustaše, četnici, partizani, Tito, Mihailović, Pavelić, zelenaši, krilaši, genocid, koncentracioni logori, Pljevlja, Kozara, Neretva, Sutjeska, Drvar, Beograd, Užička republika, AVNOJ, NKOJ, ZAVNO, CASNO.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju tekst iz udžbenika i dodatne literature;
- prave uporednu hronološku tablicu događaja iz Drugog svjetskog rata na teritoriji Jugoslavije i na teritoriji Crne Gore;
- označe na karti glavne regije i mjesta gdje su vođene veće ratne operacije;
- vode diskusije i debate na zadate teme;
- upoređuju političke programe zaraćenih strana u građanskom ratu;
- prave tabelu statističkih podataka o ljudskim i materijalnim žrtvama Jugoslavije i Crne Gore.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 9 časova.

Obrazovno-vaspitni ishod 5

Na kraju učenja učenik će moći da objasni položaj Crne Gore u socijalističkoj Jugoslaviji, SRJ i Državnoj zajednici SiCG i objasni značaj obnove nezavisne Crne Gore.

Ishodi učenja

Tokom učenja učenik će moći da:

- objasni značaj nastanka FNRJ i položaj Crne Gore u socijalističkoj federalnoj državi;
- opiše političko ustrojstvo socijalističke Jugoslavije;
- objasni značaj ekonomskog i kulturnog razvoja socijalističke Jugoslavije i Crne Gore;
- istakne glavne odlike spoljne politike Jugoslavije u hladnom ratu;
- analizira međusobne odnose između republika i pokrajina i ukaže na probleme koji su opterećivali funkcionisanje federacije;
- navede faktore koji su doveli do raspada i razbijanja SFRJ kako na međunarodnom tako i na unutrašnjem planu;
- ocijeni značaj obnove nezavisnosti Crne Gore 2006.

Didaktičke preporuke za realizaciju obrazovno-vaspitnog ishoda

a) Sadržaji/pojmovi:

FNRJ, SFRJ, SRJ, Državna zajednica SiCG, Ustav, nezavisna Crna Gora, samoupravni socijalizam, kult ličnosti, Informbiro, ekonomija, kultura, Tito, Đilas, Kardelj, Ranković, Jovanović, Milošević, Tuđman, Izetbegović, Marković, Đukanović, Bulatović, Marović, Pokret nesvrstanih, hladni rat, EU, NATO, SAD.

b) Aktivnosti učenja

Učenici:

- analiziraju tekst iz udžbenika i dodatne literature;
- upoređuju i analiziraju Ustave iz 1946, 1963, 1974;
- prave tabelu statističkih podataka o privrednom razvoju republika i pokrajina i upoređuju ih;

- analiziraju novinske tekstove i članke dnevne štampe republika i pokrajina u godinama raspada i razbijanja Jugoslavije i objašnjavaju njihovu propagandu;
- diskutuju i debatuju na zadate teme.

c) Broj časova realizacije(okvirno): 8 časova.

F. DIDAKTIČKE PREPORUKE ZA REALIZACIJU PREDMETA

Nastava istorije treba učenicima da pruži priliku da razviju razumijevanje prošlosti, istorijskih koncepata i metoda, da razviju hronološki pregled procesa kojim su ljudi stvarali i oblikovali društva i kulture, da uviđaju sličnosti i razlike u životima ljudi i društava u različitim epohama.

Prema tome, treba pomoći učenicima da razviju koherentan pregled proteklih vjekova, da jasno sagledaju kako, na prvi pogled, zasebni politički, društveni, ekonomski, kulturni i intelektualni događaji, zapravo, utiču jedni na druge i mogu biti međuzavisni.

Svaka tema i područje može se podučavati na različite načine i sa različitim ciljevima. Po pitanju didaktike postoji značajna i bogata stručna literatura, kao i obilje materijala na internetu koji se odnosi na planiranje, metode, scenarije za čas, evaluaciju. Uloga nastavnika je da, vodeći se kontekstom u kojem podučava i materijom koju podučava, odabere relevantne metode i relevantne materijale.

Višestrukost uglova gledanja mora biti sastavni dio nastave istorije. Nastava istorije treba da pomogne učenicima da razumiju da o ljudima i događajima u prošlim epohama treba donositi sudove na osnovu uslova i vrijednosti koje su karakterisale njihovo doba.

Ne postoji nikakav šablon za dobru nastavu koji će uvijek dati prave rezultate. Uspješna nastava istorije podrazumijeva odgovarajuću kombinaciju metoda i odgovarajući odnos između strukturiranih aktivnosti i samostalnog rada učenika. Odnos između ovih aktivnosti zavisice od teme, odnosno, planiranog ishoda, od prethodnog znanja učenika o temi, od broja učenika u odjeljenju, od raspoloživog materijala i tehničkih pomagala. Vodeći princip kod aktivnosti treba da bude princip interaktivnosti kako između nastavnika i polaznika tako i između učenika međusobno.

Nastava istorije treba da podstiče razdoznanost učenika i doprinese njihovom interesovanju za to kako se saznaje o prošlosti iz istorijskih izvora, da podstiče njihovu vještinu postavljanja pitanja i procjenjivanja izvora, da ih upućuje na samostalno pronalaženje relevantnih informacija, na slobodno i kreativno razmišljanje, na argumentovano diskutovanje.

Nastava istorije, takođe, treba pomogne učenicima da razumiju kako se istorijski narativi koriste u svakodnevnom životu i kako oblikuju identitet, vrijednosti i uvjerenja.

Internet je značajno promijenio percepciju i interakciju sa informacijama u savremenom životu. Najznačajnija novina koju je internet unio u nastavu istorije je pristup izuzetnoj količini izvornog materijala. Za razliku od onih u udžbenicima, izvori na internetu, i likovni i tekstualni, dati su integralno, raznovrsni su, pa učenici mogu da koriste više izvora, da porede i procjenjuju kredibilitet izvora, autentičnost, sveobuhvatnost.

Nastava istorije treba da podstakne učenike da posvete pažnju lokalnoj istoriji kroz istraživačke projekte, ekskurzije, posjete lokalitetima, arhivima i muzejima.

G. PRILAGOĐAVANJE PROGRAMA DJECI SA POSEBNIM OBRAZOVNIM POTREBAMA I NADARENIM UČENICIMA

a) Prilagođavanje programa djeci sa posebnim obrazovnim potrebama

Zakon o vaspitanju i obrazovanju djece sa posebnim obrazovnim potrebama, članom 12 definiše način prilagođavanja nastave i učenja učenicima sa posebnim obrazovnim potrebama koji se školuju po Programu uz obezbjeđivanje dodatnih uslova, pomagala i stručne pomoći u gimnazijskom obrazovanju.

U zavisnosti od smetnji i teškoća u razvoju, sposobnosti i potreba učenika, individualni program omogućava mijenjanje, prilagođavanje i individualizaciju metodike kojom se sadržaji realizuju.

Primjer: za učenika bez ostatka vida, škola treba da u saradnji s Resursnim centrom Podgorica obezbijedi udžbenike na Brajevom pismu, elektronske udžbenike, omogući siguran i bezbjedan prostor, bez barijera i sl.

b) Prilagođavanje programa nadarenim učenicima

Rad s darovitom učenicima realizuje se tokom redovne nastave i organizovanjem dodatne nastave, sekcija i slobodnih aktivnosti.

Sadržaji ove nastave obuhvataju izabrane sadržaje iz redovne nastave (koji se izučavaju kompleksnije) i nove sadržaje (koji su povezani s redovnom nastavom).

Zadaci koji se postavljaju pred nadarene učenike zahtijevaće od njih znanja i vještine na višim kognitivnim nivoima. Planirani sadržaji i aktivnosti treba da kod učenika razvijaju sposobnost primjene novih znanja na višem nivou, učestvovanje u debatama, diskusijama, procjenama, istraživanjima.

H. VREDNOVANJE OBRAZOVNO-VASPITNIH ISHODA

a) Elementi praćenja učenika u nastavi

Vrednovanje obrazovno-vaspitnih ishoda vrši se tokom čitave nastavne godine. Nastavnik prikuplja i analizira informacije o tome koliko je učenik ovladao znanjem i vještinama, koje stavove i vrijednosti njeguje. Na osnovu tih informacija nastavnik ocjenjuje učenika i, istovremeno, planira dinamiku daljeg učenja/poučavanja i definiše individualne potrebe učenika u tom procesu.

Elementi vrednovanja proističu iz obrazovno-vaspitnih ishoda i ishoda učenja, a za svaki ishod temeljni su koncepti vremena i prostora, uzroka i posljedica, konitiniteta i promjena, izvora i istraživanja i interpretacija i perspektiva. Ovi koncepti predstavljaju opšta načela i obrasce čija primjena u izučavanju istorije vodi razvijaju kompetencija potrebnih i u predmetu Istorija i u ostalim predmetima i međupredmetnim oblastima društvene grupe.

Postignuća učenika, odnosno, nivo njihovog postizanja obrazovno-vaspitnih ishoda vrednuju se u okviru ovih temeljnih koncepata. Ocjena ne treba da odražava količinu informacija kojom je učenik ovladao, već rezultat procjene koliko učenik može da stečena znanja i vještine primijeni za rješavanje problema.

Sastavni dio ocjene su i postignuća učenika u afektivnom i socijalnom domenu, odnosno, integracija uvjerenja, ideja, stavova, vrijednosti.

b) Kriterijumi praćenja i ocjenjivanja učenika

Nastavnici treba da učenicima objasne kriterijume praćenja i ocjenjivanja. Kriterijumima ocjenjivanja definiše se na kojem nivou je učenik ovladao obrazovno-vaspitnim ishodima, odnosno, da li je učenik usvojio određene činjenice u izvornom obliku, da li uspijeva da te činjenice poveže sa ostalim elementima ili može da ih koristi za rješavanje problema i evaluaciju.

Procjenjuje se, takođe, koliko učenici preuzimaju odgovornost za sopstveno ponašanje i djelovanje, koliko usvajaju školski sistem vrijednosti, rade timski, uvažavaju različitosti.

Primjeri za kriterijume ocjenjivanja u kognitivnom nivou

Obrazovno-vaspitni ishod	Osnovni nivo	Srednji nivo	Viši nivo
Učenici: – objašnjavaju civilizacije (Egipat, Mesopotamiju, Indiju i Kinu)	<ul style="list-style-type: none"> – navode, nabrajaju i lociraju na karti teritorije prvih civilizacija (Egipat, Mesopotamija, Fenikija, Indija i Kina), – objašnjavaju prirodnu uslovljenost za nastanak prvih civilizacij (pored velikih rijeka: Nil, Eufrat, Tigar, Hoangho, Jangcekjang, Ind...povoljna klima), uz podršku nastavnika, – opisuju najpoznatije građevine tog perioda (egipatske piramide, Kineski zid, hramovi, kanali, vještačka jezera...) 	<ul style="list-style-type: none"> – razlikuju klase u Egiptu i aktivnosti ljudi, – uočavaju razlike u pismima naroda starih civilizacija (klinasto, egipatsko, hijeroglifi, feničansko fonetsko), – objašnjavaju veze između poljoprivrede i nastanka prvih država (izgradnja kanala, brana, sistema za navodnjavanje...), – opisuju ulogu religije u životu Egipćana 	<ul style="list-style-type: none"> – objašnjavaju strukturu egipatskog društva, – upoređuju život klase u Egiptu, – identifikuju baštinu prvih civilizacija koja je značajna i danas, – vrednuju kulture i nauku naroda starog Istoka, – upoređuju civilizacije i društva sa prostora Starog istoka nekada i danas

E. USLOVI ZA REALIZACIJU PREDMETA

a) Resursi za realizaciju

Regulisano Zakonom o gimnaziji i Pravilnikom o profilu obrazovanja nastavnika predmetne nastave.

LITERATURA

1. Anderson, M. S.: Evropa u XVIII veku, Clio, Beograd, 2002.
2. Dil, Š.: Istorija Vizantijskog carstva, Beograd, 1983.
3. Dodoli, L.; Maradei, M.: Svijet poslije II svjetskog rata knjiga IIV, Zadar, 2004.
4. Drugi svetski rat, III, Beograd, 1980.
5. Donald H. Penington, D.H.: Evropa u XVII veku, Clio, Beograd, 2002.
6. Ekmedžić, M.: Stvaranje Jugoslavije 1790-1918, III, Beograd, 1989.
7. Fire, F.: Prošlost jedne iluzije, Komunizam u dvadesetom vijeku, Beograd, 1996.
8. Geler, M.; Negrič, A.: Utopija na vlasti, Istorija Sovjetskog Saveza, CID, Podgorica, 2000.
9. Herder, H.: Evropa u XIX veku, Clio, Beograd, 2002.
10. Hobsbaum, E.: Doba ekstrema, Istorija kratkog dvadesetog veka 1914–1991, Dereta, Beograd, 2002.
11. Istorija Osmanskog carstva, priredio Rober Mantran, Clio, Beograd, 2002.
12. Kenedi, P.: Uspon i pad velikih sila, Ekonomska promjena i ratovanje 1500–2000, CID, Podgorica, 1999.
13. Kenigsberger, H. G., Bouler, Mouz, Dž. L.: Evropa u XVI veku, Clio, Beograd, 2002.
14. Longvort, F.: Stvaranje Istočne Evrope, Clio, Beograd, 2002.
15. Laker, V.: Istorija Evrope 1945–1992, Beograd, 1999.
16. Mango, S.: Oksfordska istorija Vizantije, Beograd, 2004.
17. Mitrović, A.: Vreme netrpeljivih, Politička istorija velikih država Evrope 1919–1939, CID, Podgorica, 1998.
18. Nolte, E.: Fašizam u svojoj epohi, Prosveta, Beograd, 1990.
19. Oksfordska istorija Grčke i helenističkog sveta (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri), Clio, Beograd, 1999.
20. Oksfordska istorija rimskog sveta (priredili: Džon Bordman, Džasper Griffin i Ozvin Miri), Clio, Beograd, 1999.
21. Oksfordska istorija srednjovekovne Evrope (priredio: Džordž Holms), Clio, Beograd, 1998.
22. Ostrogorski, G.: Istorija Vizantije, knjiga 6, Beograd, 1998.
23. Pavlović, S.K.: Istorija Balkana, Clio, Beograd, 2001.
24. Popov, Č.: Politički frontovi II svjetskog rata, Beograd, 1995.
25. Popov, Č.: Građanska Evropa 1770–1871, Osnovi evropske istorije XIX veka, knj. I, Politička istorija Evrope, knj. II, Matica srpska, Novi Sad, 1989.
26. Peinter, S.: Istorija srednjeg veka (284–1500), Clio, Beograd, 1997.
27. Peri, M.: Intelektualna istorija Evrope, Clio, Beograd, 2000.
28. Roberts, Dž. M.: Evropa 1880–1945, Clio, Beograd, 2002.
29. Uspenski, F.: Istorija Vizantijskog carstva knjige 1, 2, 3, Beograd, 2000.
30. Živojinović, Dragoljub R.: Uspon Evrope (1450–1789), Beograd, 1995.

Literatura za istoriju Crne Gore

1. Andrijašević, Ž.M., Rastoder, Š.: Istorija Crne Gore od najstarijih vremena do 2003, Podgorica, 2006.
2. Andrijašević, Ž.M.: Kratka istorija Crne Gore 1946–1918, Conteco, Bar, 2000.
3. Andrijašević, Ž. M.: Dinastija Petrović Njegoš, Podgorica, 2016.

4. Folić, Z.: Istorija muslimana Crne Gore 1455-1918, knjiga I, Podgorica, 2013.
5. Istorija Crne Gore I–IV, Titograd 1967-Podgorica, 2004.
6. Jovanović, J.: Istorija Crne Gore, Podgorica, 1995.
7. Rotković, R.: Odakle su došli preci Crnogoraca, MontEdit, Podgorica, 2000.
8. Šćepanović, Ž.: Kratka istorija Crne Gore (Od najstarijih vremena do 1796), CID, Podgorica, 2002.
9. Šekularac, B.: Crna Gora u doba Vojislavljevića, Obod, Cetinje, 2007.
10. Živković, D.: Istorija crnogorskog naroda I–III, Cetinje, 1991–1997.

Predmetni program ISTORIJA za I, II, III i IV razred opšte gimnazije, uradila je Komisija u sljedećem sastavu:

Prof. dr Nenad Perošević, predsjednik komisije

Mr Jasmina Đorđević, članica

Mr Vesna Kovačević, članica

U izradi Predmetnog programa korišćen je prethodno važeći Predmetni program zasnovan na ciljevima i Metodološko uputstvo za pisanje predmetnih programa zasnovanih na ishodima učenja, 2017. Pored naših u izradi Predmetnog programa konsultovani su i predmetni programi iz država u regionu: Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Srbija.

Nacionalni savjet za obrazovanje na sjednici održanoj 24. jula 2020. godine, utvrdio je Predmetni program **ISTORIJA za I, II, III i IV razred opšte gimnazije**.